

ALFRED

den fullständiga
historien om poeten,
professorn och
akademiledamoten
Alfred Edvard
Hedman

Göran Hägg

ALFRED

den fullständiga
historien om poeten,
professorn och
akademiledamoten
Alfred Edvard
Hedman

Göran Hägg

Göran Hägg

Alfred : den fullständiga
historien om poeten,
professorn och
akademiledamoten Alfred
Edvard Hedman

Saga

*Alfred : den fullständiga historien om poeten, professorn
och akademiledamoten Alfred Edvard Hedman*

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 2004, 2018 Göran Hägg och SAGA Egmont, an
imprint of Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen

All rights reserved

ISBN: 9788711920336

1. E-boksutgåva, 2018

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för
annat än personligt bruk får enbart ske efter
överenskommelse med Saga samt med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom
Egmont-koncernen

*Så klok du var som löpte bort
från fält där ärans tid är kort,
där lagern gror i tidig vår
men också tidigt vissnad står.*

A E HEDMAN, *Evig ungdom*, 1912

1.

Jag har just varit på premiären av ALFRED . Allt talar för att musikalen blir en ännu större framgång än pjäsen. Möjligen kommer några kulturbevasrare att ogilla spektaklet, särskilt om succén blir så stor som det verkar. Men det är i så fall svårt att förstå de klagande. De har säkerligen aldrig tidigare brytt sig om Alfred Edvard Hedman, om de ens hört talas om honom. Vad som hänt är ju att hans texter når nya grupper och har fått en ny betydelse – i den mån de alls haft någon betydelse de senaste femtio åren. Publiken var entusiastisk, och efter vad jag hittills har hunnit se gäller det även de vanliga teaterkritikerna och musikskribenterna.

Personligen tycker jag också nästan bättre om musikalen än om talpjäsen. Givetvis beror det i hög grad på Rolf & Ronny och deras musik. Bättre har de knappast varit. Men själva formen betyder också mycket, tror jag. I pjäsen var ju OP Granberg tvungen att ta sig stora friheter och fylla i mycket av egna påhitt som inte redovisades som sådana. I musikalen har man däremot hela tiden kunnat lägga in Hedmans egna dikter och en del stycken av hans dåtida kolleger som sångtext till duetter, körer och solonummer. Och det känns i all sin stilisering på något vis sant. Ett collage av biografiska fakta och tonsatta texter. Delarna är äkta. Bara sammanställningen är fiktion. Och musiken. Om nu musik kan räknas som något på skalan mellan fiktion och sanning. Musiken bara är, kan man hävda. Förresten lägger man ju på musik även vid dokumentärfilm och i naturprogram på tv. Om än knappast av lika hög kvalitet.

Man ska för övrigt minnas att för poeterna i Hedmans generation handlade det i hög grad även då om att bli tonsatta och spridda på det viset. Detta även om avståndet är stort mellan Stenhammars eller Peterson-Bergers tonsättningar av Hedmans kolleger vid förra sekelskiftet och vad Rolf & Ronny åstadkommer idag. Vem utom den allra renlärigaste skönande kan motstå duetten i bordellen i Uppsala i första akten, där Hedman sjunger *Älvorna ha slutat dansen* växelvis mot Gustaf Fröding som sjunger *Jag köpte min kärlek för pengar?* Peter som Hedman och Tommy som Fröding verkar som ett självklart val. Men jag tror att den duetten fungerar även med andra artister och blir en klassiker. Låt vara att den är starkt inspirerad av *Tolvskillingsoperan*, fast givetvis rockigare. Eller solot med *Iväst går månen ned*, som blir en duett i Hedmans minne, och där en grupp Oxfordakademiker i kappa och akademisk mössa ledda av en porträttlik Oscar Wilde stämmer in i sången och dansar till musiken? Eller *Balladen om Omdurman* framsjungen på extrem stockholmska av en kör av engelska lansiärer i tropikuniform. Eller den stora kören i slutakten om hur *Josef går på jakt?* Till att börja med i kattrkostym. Visserligen är lånen från *Cats* där rätt uppenbara i iscensättningen. Men med tanke på ordalydelsen är det ju svårt att undvika, så varför inte göra en effekt av det?

Rent juridiskt tycker jag också det var rätt av Svenska Akademien att godkänna användningen av dåtida kollegers lyriska alster. Vad gäller Hedmans egna dikter, som ju ändå utgör nio tiondelar av musikalens text, har de Aderton, eller Femderton eller vad det nu är för antal för tillfället, ju även den ekonomiska rätten till Hedmans verk, eftersom han testamenterade alla sina tillgångar dit och levde så länge att de ännu har copyright. Hur avtalet mellan Svenska Akademien och Rolf & Ronny ser ut i praktiken vet

jag förstås inte. Om de gick in tidigt och skaffade rättigheterna, kan det knappast ha varit dyrt.

Själv har jag förstås inga som helst rättigheter i sammanhanget. Ingen äger upptäckta historiska fakta. Men givetvis var det ändå rimligt av Rolf & Ronny att bjuda mig på premiären. Det kan inte förnekas att det var jag som satte igång det hela. Det var jag som gjorde upptäckterna. Det var mitt intresse, mina ansträngningar, min forskning, mitt arbete med materialet som gjorde att Hedmans hemliga liv nådde offentligheten. Det var min utgåva av de upptäckta dokumenten som ledde till artiklar i pressen och annan medieuppmärksamhet, som i sin tur fick Granberg att se möjligheterna och skriva sin pjäs – dit jag inte blev bjuden – och omsider till musikalen. Allt nytt material som använts av O P Granberg eller Rolf & Ronny kommer trots allt från början via mig.

Det är bokförlagets och min kloka förläggares – låt mig här passa på att tacka även henne! – tanke att jag här, när nu intresset vuxit så, ska berätta hela historien om mina upptäckter kring Alfred Edvard Hedman.

Särskilt sedan musikalen aviserats är det uppenbart att det nya Hedmanintresset kan motivera en sådan bok. Jag har givetvis inte vetat ett dugg om hur Rolf & Ronnys arbete skulle utfalla. Men naturligtvis är jag glad åt att musikalen så här långt också verkar infria förväntningarna, även konstnärligt.

Materialet om Alfred Edvard Hedman förblir begränsat. Jag skulle knappast, även om jag är den levande person som vet mest om A E Hedman, kunna skriva en biografi av engelsk »Life and Letters«-typ och följa honom dag för dag eller månad för månad. Istället får det bli som böcker om medeltida människor, som mycket handlar om själva epoken i kontrast mot vår egen tid samt uppehåller sig en hel del vid själva forskningsarbetet. Som John Gardners

biografi över Geoffrey Chaucer eller Peter Ackroyds över Sir Thomas More. Den engelska senmedeltiden eller renässansen, som de skildrar, är språkligt och kulturellt ungefär lika avlägsen för nutida brittiska läsare som det oscariska Sverige är för oss.

I viss mån är det här därför just boken om »Hedman och hans tid«. Men samtidigt är det också »Min tid med Hedman«. Min läsare känner redan säkert till historien och har facit i hand. Men jag berättar om Hedman ur mitt, upptäckarens, perspektiv. Hur jag kom att syssla med saken och vad jag fann på vägen. Det är ett gammalt romantrick att tillgripa »den minst informerades perspektiv«, där berättaren vet mindre än omgivningen och ibland även mindre än läsaren. Det gör saker mer påtagliga, och jag tror det lämpar sig även för en biografi av den här sorten. Rent berättartekniskt brukar det inte heller vara någon nackdel om läsaren redan känner en historia där de agerande personerna inte har en aning om hur det ska gå. Är det inte så det är även när vi läser litterära klassiker eller ser kända pjäser? Det är knappast någon som blir överraskad och besviken när det går på tok för Hamlet eller när Maria Stuart blir halshuggen.

Låt oss således först gå tillbaka till den där dagen i mars 2000 då jag blev spekulant på huset i Saltsjö Duvnäs.

Det var redan vår i luften. Det röda träschraket med vita knutar, vita fönsterfoder och andra snickerier i vitt lyste trotsigt och självmedvetet i motljuset. Takets snötäcke svettades över de läckande hänggrännorna. Marken började visa svarta fläckar i det vita där solen legat på, vilket fick kullen där huset stod att likna ryggen på en svartvitbrokig kossa. Jätteen vid uppfarten och boken, som jag numera vet vem som planterat, var fortfarande alldeles kala. De sträckte sina grenar mot den bleklå himlen, eken med knotig, förvriden desperation i uttrycket, boken med sober

elegans, som en kvinnlig gymnast eller som en konståkerska fram-svävande över den halkiga ismarken på kullen ovanför uppfarten.

2.

– Förresten så har det bott nån författare här också en gång i tiden! sa mäklaren. Vore det inte nåt just för dej, just därför?

Roland, mäklaren på Svensk Fastighetsförmedling i Nacka, är något av en lokal profil. Han hade sålt de två tidigare hus jag bott i, och han brukar ha sålt de hus folk i trakten bor i. I varje fall är han den mäklare man kommer ihåg av dem man träffat. Och han kommer ihåg sina kunder. Har björnkoll på befolkningen i kommunen. Han hade redan påpekat att han visste att jag funderade på nytt hus, eftersom han lagt märke till att jag tittat in genom kontorsfönstret i köpcentret Forum Nacka förrförra veckan.

– Vadå för författare? sa jag. Nyss?

– Nej, sa Roland. Rätt länge sen. Det var inte Ernst som säljer som visste utan Ulla Jansson här uppe på Fogdevägen, jag var där och värderade hennes hus i förra veckan, och dom har ju bott här i alla tider. Fast det här huset är mer genuint, tycker jag. Och ändå har Ernst lagt ner massor av arbete här. Maskinerna är alldeles nya.

– Men vem var författaren?

– Nja, sa Roland och tittade i prospektet som om det skulle stått där. Jag kommer faktiskt inte ihåg. Men det måste vara lätt att ta reda på. Jag tror hon sa att han satt i Svenska Akademien. Skrev dikter. Kan han ha hetat Hedberg? Du vet säkert bättre än jag!

Akademien har innehållit både Olle Hedberg och Tor Hedberg. Men ingen av dem skrev dikter.

- Stämmer inte på någon jag kommer på, sa jag. Man får väl forska i saken.

- Tänkte bara att det skulle intressera dig! Det är ju en alldeles underbar miljö för dig att sitta och jobba i. Man kan slå ut väggarna däroppe och få världens arbetsrum! Och det finns inte många såna här objekt ute.

Han sänkte rösten till en viskning, som om det var en diplomatisk hemlighet han just anförtrodde mig.

- Som du förstår är Ernst inte jätteroad av att sälja. Annonsen hade talat om:

REPRESENTATIVT SEKELSKIFTE

I SALTSJÖ DUVNÄS.

Nationalromantisk villa från 1908 om/tillb i
omg, senast under 1990-tal, ca 180 kvm 6 rok.

Priset var faktiskt riktigt attraktivt, 2,6 miljoner som »idé« i annonsen. Roland brukar vara en lysande regissör.

Budgivningen är i vanliga fall ett väl genomtänkt drama med en obönhörligt grym utgång. Roland sätter ett lågt pris, lockar på det viset dit många spekulanter och trissar sedan upp intresset via den typ av förtroenden, avpassade efter kundens preferenser, som han just givit mig.

Men det här var mars 2000. Proppen hade just gått ur IT-marknaden. Börsen befann sig redan i fritt fall sen en vecka, och det blev bara värre efter visningen. Ernst, som jag givetvis inte hade någon aning om privat på det sätt som Roland tydligen hade, visade sig i och för sig inte syssla med IT. Han var företagare i trafiksäkerhet, och försäljningen var föranledd av hans senaste skilsmässa. Men de typiska kunderna uteblev den här gången. IT-spekulanterna valde att ligga lågt. Börsmäklarna höll sig borta, upptagna av att administrera sin egen undergång när deras kunder paniksålde. Samtidigt som objektet

antagligen verkade egendomligt eller ruffigt för mer ordinära husköpare.

Jag blev hursomhelst nyfiken och ringde upp tingsrättens fastighetsavdelning genast på måndag förmiddag. Den svenska byråkratin kan fortfarande vara både pliktmedveten och tillmötesgående. Redan dagen därpå hade jag svaret.

Tillsammans med en datautskrift med servitut och senare transaktioner kring fastigheten låg fotokopierade blad med utdrag ur äldre fastighetsböcker. Inte mindre än fem ägare hade haft lagfart på huset under det senaste halvseket. Men dessförinnan, sedan köp och avstyckning ägt rum 1908, hade fastigheten ända fram till 1946 tillhört »Skriftställaren Alfred Edvard Hedman« och därpå ett kort tag dennes dödsbo.

Jag vill inte påstå att namnet skickade rysningar av spänning utefter ryggraden. Men jag visste i alla fall vagt vem Hedman var. Rolands osvikliga mäklarintuition hade hittat den ende bland de presumtiva köparna och spekulanterna som kunde tänkas göra det. Och detta fastän han själv uppenbarligen inte heller hade en aning om saken. Jag har yrkesmässigt sysslat med äldre svensk litteratur inklusive författare som Hedman och deras långsamt bortvittrande rykte. Jag skrev för ett antal år sedan en svensk litteraturhistoria, och därvid måste jag förstås även författa några rader om Hedman. Och jag hade för att veta vad jag talade om måst gå bakåt i antologierna och läsa hans tre mest kända dikter, som brukade finnas med även en tid efter hans död. Och vid det tillfället kände jag faktiskt igen dikten om *Evig ungdom*, som ingick i *Folkskolans läsebok* ännu då jag var barn i Tallkrogen på 1950-talet. Antagligen skulle några jämnåriga också vagt kunna göra det, även om de aldrig spontant skulle minnas

saken eller kunna kombinera titeln eller texten med något författarnamn.

Hedman tillhörde det svenska »nittioalet«, tillsammans med de långt mer välkända Lagerlöf, Fröding, Karlfeldt och Heidenstam samt de nästan lika bortglömda Oscar Levertin och Per Hallström. I min svenska litteraturhistoria presenteras således Alfred E Hedman, efter de övriga nittiotalisterna ur samma kotteri, på följande sätt:

Än mindre känd är idag Alfred Hedman (1865–1946). Ändå var han på sin tid en inflytelserik poet. Hans förebilder fanns i engelsk och italiensk poesi, som han också översatte. Debuten med Sånger från slätten 1895 hyllades av både konservativa kritiker som Wirsén och nittioalets män med Levertin i spetsen. Även i arbetarrörelsens tidningar hälsades han med entusiasm. Också Nya dikter 1900 blev en kritikerframgång och en försäljningssuccé. Hedmans vemodiga dikter om kärvt bondeliv, olyckligt förälskade ynglingar och vantrivsel i storstaden slog an bland studenter och gymnasister.

År 1908 tog Hedman plats i Svenska Akademien, och ett par gånger under första världskriget var han påtänkt som kompromisskandidat för Nobelpriset. Men han tystnade tidigt och med 1920-talet var hans storhetstid över. Han blev aldrig en angelägenhet för den nationella högern på samma sätt som Heidenstam. Till skillnad från denne tycks Hedman ha stått helt främmande för nazismen och Hitler. Men det har inte kunnat rädda hans rykte. Snarast minskade det ytterligare de konservativas intresse för att fortsätta dyrka honom som nationell klassiker.

Längst levde den pessimistiska kortdikten I den vita middagshettan ur debutsamlingen samt de graciösa

dikterna till katten Josef ur Sista dikter 1917 – som än idag i konkurrens med Edith Södergrans Lyckokatt dyker upp som det första provet på positivt menad kattpoesi i svenskan. Hans öde var annars att med tiden bli en poet för skolavslutningar och scout högtider. Dikten Evig ungdom, om en död idrottsman, skrevs i anslutning till Stockholms olympiaden 1912 och hade länge en given plats i antologier för folkskolan. ¹

Det vore fel att säga att det avgjorde saken för min del. Huset hade många fördelar i övrigt. Särskilt som sagt priset. Och perioden då det byggdes har sen länge varit ett av mina specialområden, alldeles frånsett Hedman. »Den vackra epoken« före första världskriget. »Nittiotalets« goda författare har alltid intresserat mig – Selma Lagerlöf, Gustaf Fröding, Erik Axel Karlfeldt, Hjalmar Söderberg, Bengt Lidforss, den åldrade August Strindberg. Men också dess onda – Verner von Heidenstam, Sven Hedin, Fredrik Böök, Per Hallström. Till och med stackars Oscar Levertin och den utmobbade Henning Berger. Och figurer som Albert Engström och den unge Sven Lidman. Likaså periodens måleri med Ernst Josephson, Richard Bergh, Eugène Jansson, Hanna Pauli och hennes make Georg och rentav Carl Larsson och Bruno Liljefors. Även den svenska arkitekturen från den tiden har alltid tilltalat mig, liksom den faktiskt tilltalar de flesta nutida svenskar, även om de sällan kan identifiera arkitekter som Ferdinand Boberg, Ragnar Östberg, Erik Josephson, Gustaf Wickman, Albin Brag, Carl Kempendahl och andra.

Det här huset var nergånget och ombyggt många gånger. Ernsts renoveringar från nittiotalet var helt tydligt bara de sista i en rad mindre lyckade ingrepp. Fönsterspröjsarna hade säkert strukit med redan på 1960-talet. Det tillbyggda vardagsrummet på baksidan verkade vara sjuttital,

vilande på cementplatta på marken och, som det skulle visa sig, iskallt om vintern och fuktdrabbat året om. Och så vidare. Men det var ändå helt tydligt från tiden. Ett tre våningar högt, smalt, rött trähus, som sagt med en jätteek på tomten nere vid garaget och med en bok alldeles intill huset, om än lite spretigt frostnupen och kämpande, utanför sin naturliga vegetationszon.

- Sveriges nordligaste bokskog, skulle man kunna säga! Man förstår knappt hur den klarar sig! hörde jag Roland diskret förklara för ett tydligen mer naturmedvetet spekulantpar vid visningen.

Men själva byggnaden var ändå präglad av sin tillkomsttid. Äkta nationalromantik, om än kantstött och skamfilad, ungefär som Hedmans litterära rykte. Felen gjorde bara att jag skulle kunna ha råd med affären, åtminstone just nu när läget var kärvt för dem som annars skulle ha trissat upp priset, köpt huset och demolerat det ytterligare med bubbelpool och bastu i källaren, skylight i vindsvåningen och teddyfoder på golv och väggar däremellan.

Men vad gäller Hedman ska det till slut inte förnekas att anknytningen nog ändå påverkade mig en del. Jag visste något åtminstone som gav en sorts personligt förhållande till huset. Det var på något vis intressant ändå med Hedmans närvaro. Jag hade ju trots allt för inte så länge sen skrivit de där raderna om honom. Låt vara att min historia räknar upp hundratals författare och bland dem åtskilliga som fått större historiskt utrymme eller amplex lovord än Hedman. Men ändå. Det fanns i och med honom något som skilde mig från de andra spekulanterna och gav mig en anknytning. Eller rentav någon sorts ansvar.

Därför är det ändå knappast en sådan slump att just jag, som hade någon sorts förhållande till saken, blev den som

köpte huset för att reparera upp det och därvid gjorde de fynd jag gjorde och därpå gick vidare till de senare fynden.

Jag ringde upp Roland redan samma eftermiddag som jag fått papperen med utdrag ur fastighetsregistret från tingsrätten.

Konkurrerande bud låg på 2,7 miljoner.

- Men där stannar det förstås inte! sa Roland.

På visningen av huset hade det bara varit ytterligare tre familjer, vad vi kunde se då. Och ingen av dem hade sett ut som om detta var rätt hus för dem. Det var som sagt absolut fel vecka. Bara 100 000 upp var dåligt för att vara Roland. Mycket dåligt.

- Okej, sa jag. Jag bjuder samma så får vi se. Fast med den skillnaden att jag har pengarna genast, om du säljer mitt gamla hus. Jag har inga lån där. Och banken ger mig upp till en miljon till omedelbart, om det skulle behövas, säger dom. Förklara det för Ernst eller vad han heter!

Roland suckade demonstrativt.

Men han var över hos mig för att värdera min dåvarande fasadtegellåda i Björknäs redan morgonen därpå. Han hade en gång sålt den till mig, och hade redan ritningar och sådant med sig.

Vi skrev preliminärkontrakt en vecka senare på mäklarkontoret och åkte över till huset för att titta på detaljer. Inflyttning och definitivt köp skulle ske den 15 april, efter jordabalksbesiktning. Börsen hade fortsatt att falla, och Roland såg nu ut att vara närmast lättad över att en affär trots allt var i hamn. Eller två. Han hade redan en köpare till mitt gamla hus, som tack och lov inte visat sig lika känsligt för IT-marknadens svängningar som det mer exklusiva objekt jag nu skulle köpa. Köpare var ett ungt par med småbarn skulle det visa sig, precis de som behövde den sortens hus. Ernst visade sig däremot vara en försynt herre i min ålder med betydligt färre tillhörigheter i huset

nu än vid visningen. Den senaste frun eller sambon hade, av allt att döma, vid det här laget tagit både barnen och det mesta av bohaget med sig till det nya boende som tydligen hörde till det som skulle bekostas via transaktionen.

Ska man känna dåligt samvete i ett sådant läge? Ärligt talat vet jag än idag inte om jag utnyttjade Ernst eller tvärtom dök upp som räddande ängel och hjälpte honom till en någorlunda bra affär, trots de oturliga omständigheter som drabbat honom. Affären skulle varit ännu bättre för honom några månader tidigare, och då hade jag knappast varit köparen. Så visst drog jag nytta av situationen. Men eftersom Ernst enligt utdraget från fastighetsregistret köpt huset i början av 1980-talet hade han hursomhelst ändå garanterat tjänat över en miljon på boendet.

Han hade aldrig hört talas om Alfred Edvard Hedman.

Vad det innebar att vara företagare i trafiksäkerhet fick jag inte veta. Men i flera år efteråt fortsatte det att komma brev till firma SecTra Engineering, som även stod som säljare på huskontraktet. Jag eftersände dem till hans nya adress och hörde aldrig mer av honom.

Själv ansåg jag mig behöva det större huset, trots att det yngsta av våra barn just stod i begrepp att flytta hemifrån. Efter den praktiska fasadtegellådan med mängder av sovskrubbar i den så kallade »Pölsastan« i Björknäs ville vi ha ett hus som inte liknade något annat och dessutom inte bara var en sovmaskin utan hade gott om döda ytor att använda för mina böcker, onödiga möbler och annat som gör livet trevligare. Och så förstås någonstans att arbeta, även om jag till skillnad från Ernst aldrig kommit så långt att jag bildat bolag och hyrt av mig själv. Det måste rimligen vara lönsamt på något vis. Men vem orkar fiffla med sådana manövrer det mesta av sin lediga tid?

Huset fyllde högt ställda förväntningar på ovanlighet och döda ytor. Ernsts senaste renoveringar tillförde ytterligare

en dimension. För att vara tekniker hade han i ovanligt hög grad tummen mitt i handen. Flytta aldrig in där någon som tycker om att snickra själv har bott! Även den taffligaste hantverkare är bättre än den bäste amatör. Och Ernst var som sagt inte ens bra som amatör. Men jag ska inte trötta er med alla åtgärder som behövdes i den vägen.

Det intressantaste Ernst efterlämnade var i stället en packe ritningar av hur huset sett ut då det var nyuppfört 1908 eller hur det åtminstone varit tänkt av den lokale jugendarkitekten Carl Kempendahl – vars namn till min glädje återfanns på ritningarna.

Huset hade som sagt tre våningar, och nästan alla väggar verkade vara flyttade vid det här laget. Nedervåningen fylldes nu av en hall och ett väldigt kök, som i sig uppslukat ett gammalt vardagsrum, matsal, serveringsgång och halva det gamla köket. Hallen hade tagit resten av köket, pigkammaren och den forna tamburen. Vid dess ena ända öppnade sig tillbyggnaden från sjuttioalet med fyra meter till tak och, som sagt, det falska brädgolvet vilande direkt på cementplatta en halvtrappa ner. Mellan den gamla huskroppen och vardagsrummet fanns en passage med glasvägg mot terrassen och därbredvid en liten skrubben menad som TV-rum med någon sorts loft över.

På andra våningen fanns ett bibliotek med öppen spis som tycktes ligga på exakt samma plats det alltid gjort, så när som på en försvunnen dörr som lett in till badrummet innan detta flyttats. Vägg i vägg låg numera istället det stora sovrummet, medan badrummet hamnat i hörnet mittemot trappan nedifrån. En ny trappa ledde mellan sovrummet och badrummet upp till vindsvåningen. Här fanns för tillfället tre små sovskrubbar. Men enligt den gamla ritningen hade där ursprungligen legat någon sorts gästrum eller barnkammare ovanpå biblioteket, medan

utrymmet över sovrummet och badrummet, vilka numera alltså bytt plats med varandra därunder, helt enkelt rubricerades som »vind«. Trappan hade då fortsatt direkt upp bredvid biblioteket, där det nu istället var en hall med väldig takhöjd över trappan från bottenvåningen. En död yta om man så ville, men den gav liv åt huset.

Hela det äldre huset gav utifrån ett tornliknande intryck. Gavelsidan var i princip lika bred som långsidan. Det höga, brutna taket täckte på sidorna både mellan- och vindsvåningen, som någon sorts överrock i tegel, ända ned till höfterna. Ett energibesparande hölje av plywood hade spikats på, antagligen under oljepaniken på sjuttioalet. Det var falurött och smala trästavar var spikade över det för att ändå ge intryck av sekelskiftesfasad med stående bräder och täckta fogar. I själva verket, visade det sig när vi måste laga några av skivorna, satt därunder en äkta brun nationalromantisk fjällpanel bevarad, men givetvis alldeles för sönderspikad för att kunna tas fram och räddas.

Mycket hände den närmaste tiden. I familjen och i samband med flytten.

Vår gamla hankatt Sixten tycktes anpassa sig förvånansvärt väl till de nya environgerna, där hans eleganta, lätt raskattinblandade – några droppar Burmablod – kroppshydda och aristokratiska sätt att föra sig tycktes passa utmärkt. En väldig jägare hade han alltid varit, och här var det föga konkurrens om råttorna. Alfred Edvard Hedman hade ju dock på sin tid tydligen också hållit sig med katt, att döma av de dikter jag konsulterat och som längst hållit liv i hans berömmelse. Det gick att föreställa sig hur Hedmans »Josef« från *Sista dikter* blickade ned från katthimlens sälla jaktmarker och gav sin välsignelse åt sin sentida efterträdare bland syrenbuskarna.

Vår yngsta dotter lämnade däremot snart slutgiltigt hemmet för studenttillvaro i Birkastan.

En av mina äldsta vänner, Björne, meddelade att hans fru ville att de skulle flytta isär på prov så att hon fick vara för sig själv lite. Och det var Björne som enligt henne borde flytta från den gemensamma lägenheten på Bondegatan. Så länge vi i omgivningen kunde minnas hade hon trampat på honom och förnedrat honom. Men genom total självutplåning och avmaskulinisering hade han ändå genom åren gjort det omöjligt för henne att dumpa honom. Det fanns liksom inget kvar av honom att spola. Men nu hade barnen flyttat och han skulle på sophögen vare sig han ville eller inte. När han fortsatte att förödmjuka sig och vara ännu mer terapisidesförstående började hon underhålla honom med detaljer om sitt nyaste förhållande med en yngre lärarkollega och sin längtan efter att en gång i livet få uppleva en verklig »passion«. Det är synd om henne, egentligen, hon är så olycklig! sa Björne i telefon och väntade som vanligt på beröm för sin schysta åsikt. Det är synd om dej som låter dej behandlas så där! sa alla vi som kände honom. Nu har hon fått trampa på dej i tjugo år och kan inte få dej djupare! Herregud, hon har ju alltid varit taskig mot dej. Till och med när jag och Pelle är där skäller hon om dina brister! sa jag. Jag vill ändå tro att man ska jobba bort det där grabbiga och visa känslor, det är så jag brukar få kärlek! sa Björne och väntade på mer beröm. Visa lite äkta känslor då och bli arg! sa vi. Då skulle hon möjligen respektera dig och ge dig en chans! Men det hjälpte förstås inte. Han visade känslor han läst om i tidningen. Fina känslor. Snart var han utlokaliserad i andra hand i ett litet kyffe på Södermannagatan, utom då frun behövde ha hjälp av honom med inköp eller tunga lyft eller måste få gråta och berätta om hur svårt hon hade det med sin passion.

Men nu skulle det här inte vara historien om mig, min familj, mina vänner och vad som hände oss speciellt. Låt oss därför istället hoppa lite fram i tiden till den där dagen i början av maj då reparationerna på allvar var igång uppe i vindsvåningen.

Det var då en av killarna som rev och snickrade däruppe stack ner huvudet i trappassagen och ropade på mig:

- Du! Kom och flukta lite!

3.

Jag arbetade tills vidare i det gamla biblioteket på mellanvåningen där jag hade placerat skrivbord, dator och laserskrivare.

Killarna från snickerifirman jobbade uppe på övervåningen. En helt vit firma, det vill jag framhålla. De hade börjat riva mellanväggarna dagen innan och kastade med liv och lust ut plankor, plywood och andra byggrester genom fönstren på kortsidorna. Med brak och dåns störtade spikbemängda brädstumpar till marken, ibland åtföljda av löst påhåktade, fladdrande tapetrester och remsor av tidningspapper från sent fyrtiotal och tidigt femtiotal. Stora plywoodsfolk gled däremot i sicksack genom luften förbi min utsiktsplats på mellanvåningen. De svävade och krängde som någon sorts drakar i motvinden eller som stora rockor eller andra plattfiskar i någon undervattensfilm innan de mjuklandade borta vid bokträdet eller ända nere på det tunna vårgräset vid eken nedanför backen. All den förbiramlande bråten verkade datera sig till just cirka femtio år tillbaka i tiden, med enstaka påmålningar från sjuttioalet och från Ernsts senaste renoveringsförsök, då även de vidrigt fula Ikeagarderoberna antagligen inköpts. En av dem störtade just till marken på baksidan och splittrades mot plattsättningen på altanen med ett gnällande eller nästan gläfsande ljud.

Det var ett ögonblick senare som en av killarna stack ned huvudet i trappöppningen från övervåningen och ropade:

- Du! Kom och flukta lite! Vi har lite pråbblem!

Det har hantverkare alltid. Sa jag förut att den sämsta professionella hantverkare alltid är bättre än den bästa amatör? Så är det. Men det säger samtidigt väldigt lite. Det gäller ju även hjärnkirurger och hårfrisörer. Det lustiga är att just hantverkare ändå alltid är så handfallna. Om du eller jag vore lika tafatta på våra jobb skulle Sverige stanna. De här killarna river väggar eller drar rör eller installerar braskaminer varje dag. Och likafullt blir det alltid trubbel. De kommer flera timmar för sent. Och försvinner oväntat. Kaminen hamnar på fel vägg. Överraskande materialproblem dyker upp. Och ändå är det du som ska betala alla »pråbblem«. Plus moms. Paradoxalt nog tycks svartjobbarna passa sig lite bättre och vara räddare om sitt rykte. Som ni förstår bygger den iakttagelsen enbart på hörsägen.

Nu stod i alla fall de här båda vita killarna och rev sig i huvudet medan byggdammet för ögonblicket la sig lite.

- Vad är det? sa jag när jag kommit upp.

- Vi har hittat ett badrum, sa den mer talföre av de två medan den andre tankfullt la in en prilla.

Där en av Ikeagarderoberna avlägsnats bredvid trappan stack ett antal pluggade rörstumpar fram och bakom dem var väggen vitkaklad.

- Bara ett tvättställ, sa jag. Dom satte säkert in det när dom gjorde flera rum här uppe någon gång på femtitalet eller så. Så ungarna inte skulle behöva knata ner och störa. Vad är problemet?

- Det måste bort om du ska få hela utrymmet innanför trappan.

- Okej, riv kaklet, såga av dom jäkla rören en bit ner och lägg golv över!

Men det gick givetvis inte. Det hade varit för enkelt.

Det visade sig att det krävdes en rörmokare för operationen. Rörmokare är, har man senare förklarat för mig, en extrem bristvara i Sverige, sedan yrkesutbildningen kommunaliserats och alla kurser som kräver dyr teknisk materiel skrotats. Hur det nu kan vara så dyrt att lära folk skruva ihop rör. De få kvarvarande rörmokarfirmorna vaskar guld ur läckande ledningar och igenslammade avlopp, men de kan knappast nyrekrytera. Vid tillfället krävdes det fyra påringningar innan jag hittade en firma som kunde komma akut. Men då hade snickarna redan hunnit försvinna. Bara snusblafforna på golvet berättade att den omgivande ödeläggelsen var människors verk.

Rörmokaren rev upp, sågade och pluggade och förklarade strängt att vi haft tur som inte drabbats av översvämningar med sådant gammalt fuskverk i huset. Jag iddes inte förklara att vi just flyttat in och att knappast någon levande själ väl kunde minnas fuskverkarna längre men att det däremot tycktes ha hållit alldeles utmärkt i ett halvsekel.

- Hur vill du ha det här sen då? undrade den talföre snickaren vid återkomsten.

Man kan förklara hur många gånger som helst eller ha ritningar. De undrar ändå alltid igen.

- Som jag sa! Riv rubbet! Och så utnyttjar vi hela vägen in till snedtaket.

Kakel dundrade iväg genom solskenet och krossades mot marken med klingande ljud. Skärvorna yrde. Nya bräder störtade mot altanen.

- Du! ropade snickaren ner utför trappan igen.

- Vad är det nu? sa jag.

- Det är en grej här, sa han. Som vi hittade.

Helvete! hann jag tänka.

- Är det ett lik den här gången?

Det kunde ha varit det. Bakom den rivna kakelväggen fanns någon sorts puts och under den en ofullständigt avlägsnad såsfärgad tapet av en modell som jag inte sett sedan min barndom och då i gamla släktingars inpyrda kyffen. Man kan också ana den där murriga tapettypen, om än i svartvit gestalt, och därvid känna den rätta doften av matos och ensamhet, på gamla filmer av den där sorten som går i stats-TV vid tretiden en fredagseftermiddag.

Samma tapet hade synts under lagren från senare renoveringar på de väggar som var ursprungliga av dem som killarna redan rivit. Tapetpapperet hade strimlats när man börjat gå lös på brädväggen med bräckjärn. Själva väggen nådde knappt ståhöjd längst in där kaklet för tvättstället varit.

- Det måste redan ha vare övertapetserat närom gjorde tvättrum, åsså sliparom bara ner och drog på putsen och satte kaklet, jävla fuskverk! sa den talföre.

- Om jag minns rätt var det en liten skrubb här på den gamla ritningen, bredvid vinden med öppning mot trapphallen, sa jag.

- Det är riktigt brädgolv, så på det viset vare nog, sa den talföre. Åsså tapetsera dom bara över luckan när dom renovera. Snedgarderober utan ståhöjd blev jädrigt omoderna, och den här är bara en gång en, max.

- Fast det här är väl gjort innan, sa jag. När dom gamla rummen fick samma tapet som satt bakom kaklet här?

Men killarna brydde sig inte om utanverken mer utan stod och tittade in i utrymmet.

- Va trorure e? sa den talföre.

Det var en resväska av äldre modell, eller snarast en koffert. Svartbrun, i något pappartat material med beslag av metall. Ett handtag på långsidan och ett annat på kortsidan visade att den var menad att bäras eller åtminstone baxas vid resor eller transporter.

- Vi får väl se, sa jag. Är den låst?

Han påstod sig inte ha provat. Men låst var den.

- Bryt upp, men så försiktigt som möjligt!

Han gick efter en stor avbitartång och knipsade av den veka hållaren. Ytterligare ett par remmar och spännen måste lossas.

Ännu efter alla år doftade malkulorna. Hur många svenskar minns och känner igen den doften idag? »Mor tar mal fint!« stod det i min första läsebok 1954. Men sedan dess tycks de klädätande skadedjuren ha försvunnit ur svenska garderober. Och med dem de gifter och undermedel varmed de skulle hållas borta.

Överst i kofferten låg skjortor. Frackskjortor, obetydligt gulnade, skjortbröst, stärkkragar och manschetter av en sort som måste ha varit omodern sedan länge redan då de deponerades här. Men bara ett tunt lager. När man stack ner handen fann man att det låg hårdare saker under det tunna tygskiktet.

Kofferten var full med böcker. Skjortorna låg som ett stötskydd överst. Eller som en sista döljande klädnad: som när alkoholisten virar in den ändå omisskännliga flaskan i en handduk innan han eller hon gömmer den i tvättkorgen.

Efter att ha lyft ett par av volymerna fick jag killarna att hjälpa mig att släpa ut kofferten i ståhöjd på vinden. Det var ett mindre bibliotek. Men i sanning ett säreget bibliotek.

Sedan jag bläddrat i ytterligare ett par slog jag igen locket, torkade av det värsta dammet samt bad männen att bära ned lådan i det provisoriska arbetsrummet i våningen under.

I den mån jag väntat mig märkliga manuskriptfynd eller okända brev från Selma Lagerlöf, August Strindberg eller Gustaf Fröding blev jag besviken. Men den boksamling som

Alfred Hedman efterlämnat i kyffet bredvid vinden var nog så märklig i sig.

Alfred Hedmans bibliotek, eller den del av det som han någon gång mellan 1928 – jag kommer strax till det förmodade årtalet – och sin död 1946 valt att placera bakom den övertapetserade bräddörren, omfattade följande titlar på engelska: *The Fuckiad, One Night in a Girls' School, Memoirs of a Woman of Pleasure, Proceedings of the Hell Fire Club, Secret Practices and Practical Secrets of the Spanish Inquisition, The Spankiad, Stories of Prurience and Pleasure – by the Best Authors, The Suckiad, The Amorous Adventures of Prince Mony Vibescu – translated from the French, My Life and Loves* av Frank Harris, *My Life and Loves I-IV också*, av Frank Harris – tydligen en annan upplaga av samma arbete, *Lady Chatterley's Lover* av DH Lawrence, *The Complete Poems* av John Wilmot Earl of Rochester. På franska: *L'École des filles, Thérèse Philosophe, Les Bijoux indiscrets, La Putain errante, La Philosophie dans le boudoir, Les 120 journées de Sodome, Justine, Les Onze mille verges*. På latin: *Carmina Priapeia* samt *Praefando*. På italienska: *Ragionamento e dialogo* av Pietro Aretino, *Poemetti* av samme författare, *La culeide, Il libro della sorca, Ipiaceri delle puttane*. Därtill två bilderböcker – Aubrey Beardsleys förbjudna illustrationer till Aristofanes' *Lysistrata* och Oscar Wildes *Salome* samt en volym med reproducerade japanska träsnitt av i väst länge lika gouterad som förbjuden typ.

Det måste vara frågan om den mest avancerade samling av pornografi som kunnat uppbringas i Sverige under mellankrigstiden.

Många av böckerna saknade som synes författarnamn, även om det i några fall rörde sig om lätt identifierade smygverk av kända diktare eller böcker vars författare i

efterhand blivit kända för sitt arbete men som aldrig från början satte sitt namn på titelbladet. Uppgift om förlag saknades genomgående. Däremot upplyste flera av titelsidorna om att det var fråga om en privat upplaga om 50 eller 350 numrerade exemplar eller dylikt. Tryckort angavs ibland, men uppgiften var säkert ofta lögnaktig. I några fall saknades även tryckår, men ingen var troligen tillkommen efter 1930. *Lady Chatterleys älskare* av D H Lawrence, privattryckt i Florens 1928, var det nyaste tillskottet jag kunde identifiera. Många av böckerna var illustrerade med träsnitt eller stålstick, men bilderna – frånsett i de båda bilderböckerna – var oftast grovt tillyxade och av dålig kvalitet både typografiskt och konstnärligt. Den ena versionen av *My Life and Loves* var till och med försedd med nakenfotografier av liknande kvalitet.

Den andra var dedicerad.

Författaren Frank Harris hade i första volymen skrivit sin namnteckning – man fick under omständigheterna utgå från att det knappast förelåg någon förfalskning. Däröver hade han präntat med kraftig, elegant handstil: »*To my dear friend Alfred the Swede who hands out the Prizel Oh my! What would the Academy say?*»

Förmodligen tänkt som ett rim på cockney.

På det viset kunde man hursomhelst vara absolut säker på att det verkligen var just Alfred E Hedmans hemliga husbibliotek.

Böckerna måste redan i dåtiden ha kostat en hel del tid och framförallt pengar att få tag på. Det slog mig också att samlingen i våra dagar måste vara ganska värdefull.

För säkerhets skull bör jag kanske påpeka att jag verkligen inte gjort mig någon vinning av fyndet. Jag har inte försökt avyttra samlingen eller enstaka böcker ur den. När det omsider gått upp för mig att det var hans älskade

Svenska Akademi som var Hedmans universalarvinge har jag givetvis vänt mig dit för att höra om Svenska Akademien eller Akademiens Nobelbibliotek hade intresse av denna sin rättmätiga egendom. Men ännu har jag inte hört av dem. Flera av de franska upplagorna var från 1700-talet, och det finns fanatiska samlare av sådant, trots att det mesta numera går att köpa helt legalt i nyutgåvor i vanlig bokhandel. Hör inte Akademien av sig blir jag enligt gällande lag tvungen att dela fyndet eller vinsten av det med killarna från byggfirman.²

Ett par av de engelska böckerna borde förstås också vara eftertraktade rariteter numera. Särskilt då, trots att den nog var nyast i samlingen, den sällsynta förstaupplagan av D H Lawrences *Lady Chatterleys älskare* som trycktes i Italien i begränsat antal för utprångling bland Lawrences beundrare utanför England. I hemlandet fick den spridas först efter 1960, då juryn i Old Bailey frikände Penguin Books som givit ut en o censurerad engelsk upplaga. Men framförallt var det förstås märkligt att den estetiskt, politiskt och moraliskt konservative Hedman införskaffat detta avancerade och omstörtande verk eller ens känt till det. Om det nu skett i Italien eller genom förmedling av någon av hans engelska känningar, vilka tydligen var märkligare än man kunnat ana.

En sådan samling berättar förstås saker om samlaren. Men mindre än man i förstone tror. Vad pornografi berättar mest om är det samhälle där den konsumeras. Samtidigt som den förmodligen mindre än någon annan konstart avbildar vad som verkligen pågår i omgivningen. Inte ens när det gäller sex. Människan är sig antagligen lik genom seklerna, åtminstone i fråga om de mer primitiva drifterna. Vad människor gör med varandra sexuellt, vad de skulle vilja göra om de fick eller vågade, vad de kan fås att göra eller